DIEPGANG

een kroniek van drie dorpen langs het Reitdiep

Een uitgave van de Historische Kring Ubbega

** Adorp * Sauwerd * Wetsinge*

Hiljes Toen

veldnamen

het Sauwerder Ommetje

Jaargang 11, nummer 32 september 2023

Redactioneel

We openen deze editie met het tweede deel van de bijdrage van Goffe Jensma over de Sauwerder wierde, nu over Hilje's Toen. Hij brengt interessante informatie over dit verborgen juweel aan het licht! Op zoek naar veldnamen in Ubbega vonden we in het archief van onze Historische Kring materiaal van een tentoonstelling in 1997, aangevuld met veldnamen behorend bij boerderij Veldman in Hekkum. Als laatste informatie over het Sauwerder Ommetje.

De coverfoto is gemaakt door Goffe Jensma tijdens de opening van Hilje's Toen, 2019.

Nieuws

Terugblik op de ledenvergadering 3 mei jl.

Voor een goed gevulde zaal (ongeveer 25 leden!) wordt het Jaarverslag (van drie jaren – corona) voorgelezen door Gerta Boonstra. Enkele opvallende zaken: een schilderij van Ida Onsta ontdekt (Emslandmuseum Lingen), archeologische opgravingen tijdens de herinrichting van het Onstaborgterrein, de permanente uitbreiding van Diepgang van 12 naar 16 pagina's, de inrichting van drie vitrinekasten (archeologische vondsten) in de dorpshuizen en in het Wetsinger kerkje, werkgroepen en bestuurswisseling. Dit laatste toegelicht: René Lapoutre stelt zich voor als nieuw bestuurslid; hij volgt Jan de Groot op, die per 1-1-2023 bestuurslid af is. Jan wordt door de voorzitter bedankt voor zijn inzet vanaf de oprichting.
De financiële zaken worden door Ben Kwerreveld toegelicht. Aan de penningmeester wordt door de vergadering op voorstel van de kascommissie décharge verleend . Peter Stuut licht de stand van zaken van de archiefcommissie toe. Helaas hebben Harm Nomden en Hannes Compagnen zich uit de commissie moeten terugtrekken. Met complimenten voor hun jarenlange inzet! Jan de Groot meldt dat de werkgroep Veldnamen Ubbega is gestart. Bé Kuipers meldt dat in het kader van het project "Oral History", dat samen met Kunstvloed is opgezet, er de komende maanden met oudere bewoners interviews plaatsvinden. T.z.t. zijn de opnamen via de websites van de Historische Kring Ubbega, Kunstvloed en YouTube te zien en te horen.

Lezing 3 mei 2023

Goffe Jensma gaf voor een volle zaal de lezing "Roare Vraizen, gekke Grinslanners". Hij ging daarin voornamelijk in op de historische en tegenwoordige verhouding tussen het Fries en het Gronings. Een vergelijking tussen het gebruik van streektalen versus "het algemeen beschaafd Nederlands (ABN)", tussen "periferie" versus de Randstad en de uitslag van de laatste provinciale statenverkiezingen (BBB versus overige partijen, vooral VVD) zorgde voor een verrassende en actuele opening.
Opmerkelijk was hoeveel overeenkomsten er tussen het Fries en het Gronings blijken te zijn. Dat komt doordat in grote delen van Groningen tot ca 1400/1450 Fries werd gesproken en geschreven. Pas na de Middeleeuwen bleef alleen Friesland over als gebied waar Fries wordt gesproken. In Groningen werd een variant van Nederduits de voertaal. Dit gebeurde vanuit de invloedrijke Stad Groningen. Een rode draad in de lezing vormde het gezegde "Wiens brood men eet, diens woord men spreekt". De machtspositie van de stad en haar centrale ligging in de Ommelanden speelt hier een belangrijke rol. Ook de enorme invloed van de Hanze aan het eind van de Middeleeuwen speelde een rol in het taallandschap in onze streken. Het Groningse Nederduits werd erdoor gekleurd. Mensen zijn in beweging, talen komen met elkaar in 'taalcontact' en mensen nemen dan bijv. woorden of uitdrukkingen van elkaar over.
In de 17e en 18e eeuw liet zich in Groningen een dergelijke invloed gelden. De taal werd onder invloed van Den Haag en Amsterdam steeds meer Nederlands gekleurd. Dat was ook in Friesland (maar dan met het Fries) het geval, maar daar kwam in de 19e en 20e eeuw een beweging op gang waardoor het Fries juist nadruk kreeg als cultuur- en schrijftaal. In Friesland was mee daardoor veel eerder en meer dan in Groningen het besef aanwezig van een eigen Friese cultuur.
Bovendien: hoe groot is onze bereidheid (cultureel én politiek) om onze streektaal actief te bewaren? Hoe overleeft het Gronings als Nedersaksische dialect in het Nederlandse en Engelse geweld? Die vraag werd vooral belangrijk toen plattelandssamenlevingen steeds meer veranderden in een 'stedelijke' omgeving, met een groeiende mobiliteit, meer en langer onderwijs (met Nederlands als voertaal!), digitalisering én sociale media en dus ook van meer Nederlands en meer meertaligheid. Dialect spreken werd toen al snel als "minderwaardig" gezien en gevoeld. Ook die 'taalschaamte' speelt in Groningen meer dan in Friesland. Dat komt doordat het Fries zich dankzij de Friese taalbeweging heeft doorontwikkeld tot een echte schrijftaal waarop Friezen trots zijn; iets wat voor het Gronings/Nedersaksisch veel minder is gelukt, helaas. Gelukkig blijft de streektaal nog steeds aanwezig in het dagelijks leven, óók in de muziek, de literatuur en het toneel. Ook kennisinstituten als de Fryske Akademy in Friesland en RUG/CGTC (Centrum voor Groninger Taal en Cultuur) in Groningen helpen mee bij het in stand houden van onze streektalen.

Hiljes Toen. Een kleine Sauwerder tuingeschiedenis

door Goffe Jensma

Het is maar een hoekje grond van zo'n dik vijftien are: *Hiljes Toen.* Tegenwoordig is het een volkstuinencomplex. Een stuk of acht, negen Sauwerders verbouwen er hun groenten en bloemen. Hoe klein dit alles ook mag lijken, als je goed kijkt, is *Hiljes Toen* bijzonder genoeg om er een verhaal over te schrijven.

In het middelpunt van dat verhaal staat zeker Hilje van der Laan, de vrouw naar wie de tuin in 2019 is genoemd. Hilje, geboren in Sauwerd in 1905, woonde aan de Singelweg 4 en later aan de Schuttersweg 7. In ieder geval sinds de dood van haar vader Anne van der Laan in 1944 bezat en onderhield zij bovendien de tuin. Ze gebruikte dit stuk 'tuingrond in de dorpskom' voor de wat 'grotere groentes' als 'aardappels, rode kool, witte kool, spruiten, pronkebonen aan de stok, uien en prei'. Bij huis (aan de Singelweg) had ze nog een tuin, maar dan voor 'kleinere groentes', bloemen, fruit en kruiden: 'rode bieten, allerlei soorten boontjes, sla, andijvie, peultjes, knollen, rammenas, pastinaak en radijs. Ook wortelen, rode bessenstruiken en kruisbessen. En natuurlijk ook de aardbeien en frambozen.'

Hilje van der Laan omstreeks 1950

Hiljes Toen op de topografische kaart

Hilje, die ongetrouwd bleef, was een echte liefhebster van tuinieren en bloemkweken en stond bekend om haar groene vingers. Ze was ook een pionier, want ze weigerde om kunstmest te gebruiken en tuinierde strikt biologisch, een bijzonderheid in die tijd. Maar tegelijk was ze ook weer een toonbeeld van 'ouderwetse' zuinigheid en vlijt. Geen groenten of halfrot fruit weggooien, zuinig zijn op je tuingereedschap, onkruid weghalen, netjes spitten!!! De familie Van der Laan herinnert zich hoe tante Hilje in de loop der jaren de groenteteelt steeds meer inruilde voor de bloemkweekkunst. Kreeg je, als je vanuit Bedum bij tante op visite kwam, aanvankelijk groenten en fruit mee, later werd dat een mooi bosje bloemen. Deze overstap van groenten op bloemen paste, zo wil ik in dit artikel laten zien, in een bredere ontwikkeling.

Tuinieren op de wierde

Hiljes Toen ligt bovenop de Sauwerder wierde, midden tussen de bebouwing langs het Hoogpad, de Kerkstraat en de Schoolstraat.

De tuin is een overblijfsel uit (oer)oude tijd en tegenwoordig een groene open plek midden in het dorp. Antinus Datema (1914-1993), oud-inwoner van het dorp, schreef: 'Sauwerd was in mijn jeugd een dorp met open ruimten. Van lieverlede is dat sterk veranderd, al zijn er ook bepaalde plekjes waar het vrijwel bij het oude is gebleven.' Dat laatste geldt zeker voor *Hiljes Toen.*

Op de wierde is de grond uitzonderlijk vruchtbaar. Wierden bestaan namelijk voor het grootste deel uit gecomposteerd organisch materiaal. Het zijn

kunstmatige heuvels die - voor de bedijking - de bewoners tegen het water beschermden en die door de eeuwen heen tegelijk steeds hoger werden doordat de mensen er hun afval stortten. De mensen op *Hiljes Toen* tuinieren zo op meer dan anderhalve meter vruchtbare compost, vermengd met allerlei andere resten uit 2500 jaar geschiedenis.

Hiljes vader Anne had *Hiljes Toen* (die toen nog niet zo heette) gekocht op 2 december 1930. Freerk Veldman, boer op Hekkum, emigreerde in 1928 naar Zuid-Afrika en verkocht toen 'voor ene som van f 900 gulden, een schuur met 24 are 25 ca eigen tuingrond, gelegen en staande te Sauwerd Sectie B nummers 647 en 771'

Vanwege Veldmans emigratie was de boerderij op Hekkum in dezelfde tijd in huur overgedaan aan zijn schoonvader Meindert Wierenga (1846-1933) en voor deze, toen al wat oudere man, bedong Veldman bij de verkoop dat diens koets of auto tijdens de Gereformeerde kerkdienst in een schuur op de tuin mocht worden geparkeerd.

Mogelijk, zo mag men vermoeden, was het stuk grond indertijd door de Hekkumer boeren Veldman aangekocht of geërfd als *pied-à-terre* in het dorp. Boeren uit de omstreek hadden vaker een huis in het dorp. Dat gold bijvoorbeeld ook voor Geert Geerts Zijl, ook boer op Hekkum, die in eerste helft van de 19de eeuw burgemeester van Adorp was (zie nr 21 op Kaart en Tabel op blz 6 en 7). Het zou ook best wel eens kunnen hebben gegolden voor Klaas Roelfs Sikkens, eigenaar van de Schelligeheert bij Wetsinge en in 1832 tevens bezitter van de tegenwoordige *Hiljes Toen*. In 1832 was de tuin, toen als boomgaard, zijn bezit, samen met een kleine woning.

Als ze op winst uit waren geweest hadden Anne en Hilje van der Laan hun nieuw gekochte stuk grond waarschijnlijk beter kunnen laten afgraven en als compost kunnen verkopen om er armere zandgronden in Drenthe of in het Westerkwartier mee te bemesten. Het was in Groningen en Friesland tussen 1850 en 1950 een lucratieve handel. Sommige mensen in Sauwerd deden er volop aan mee. Het vroeger zo chique modehuis Zwartsenberg aan de Vismarkt in Groningen was opgezet met geld dat op zo'n manier was verdiend. Sauwerd verloor hierdoor aan karakter, maar dankt er wel weer zijn ijsbaan aan.

Archeologische vondsten uit de Tuin
Tegenwoordig zijn wierden (of terpen) vanwege hun archeologische waarde beschermde monumenten. Op de tuin vinden de gebruikers regelmatig voorwerpen uit de afgelopen twintig eeuwen, soms stukjes aardewerk van rond het begin van de jaartelling, soms majolica scherven uit de late middeleeuwen of pijpekopjes uit de zeventiende, achttiende of negentiende eeuw, of scherven van oma's mooie theeservies uit de jaren 1960. En nog veel meer. Twee gebruikers van Hiljes Toen raapten door de jaren heen op wat ze vonden en een derde maakte van al die scherfjes en brokjes een mooie foto. Zie ook: bit.ly/ubbega-rtvnoord.

Publieke Verkoop

SAUWERD.

Dinsdag 2 December 1930, des avonds 7 uur, in het logement VAN ZIJL, ten verz. van den heer F. VELDMAN, van:

I. Eene Behuizing

met stalling en schuur, tuin en groenland, samen groot 1.88.60 H.A., gunstig staande en gelegen nabij Sauwerd aan den weg naar Adorp, thans in gebruik bij LIEWES.

II. Een SCHUUR en 24 A. 25 c.A. eigen tuingrond, in de kom van het dorp Sauwerd.

Aanvaarding land bij den toeslag, tuinen 12 Maart, behuizing 1 Mei 1931.

Betaling 1 Mei 1931.

Mr. C. DE RANITZ,
Notaris te Winsum.

Advertentie Hiljes Toen, N.vh N. 29-11-1930
Tegelijk met het perceel 'Hiljes Toen' bood Freerk Veldman ook een behuizing ter verkoop aan gelegen aan de Rijksstraatweg (de N361). Het gaat hier om het, nu verdwenen, oude tolhuis net buiten Sauwerd. Sauwerd. Het werd in 1930 bewoond door Klaas Lieuwes en zijn gezin.

Maar gelukkig verbouwde Hilje van der Laan liever groenten en bloemen. Bovendien, niet alleen had ze zelf enorm veel plezier aan tuinieren, ze gunde dat ook aan anderen. Bij haar leven verhuurde ze al stukken van de tuin en bij testament vermaakte zij – ze bleef als gezegd ongetrouwd – haar grond aan de gemeente Adorp. Daarbij stelde ze uitdrukkelijk de bepaling dat haar grond altijd tuin zou moeten blijven. Tegenwoordig beheert en verhuurt de gemeente Het Hogeland *Hiljes Toen.*

Genieten, eten, overleven

Ergens tijdens haar leven ruilde Hilje, als gezegd, haar ijverige aandacht voor groententeelt in voor warme liefde voor bloemenkweek. En dat was een algemener verschijnsel. Een tuin had door de tijd heen niet steeds dezelfde functie en ook niet iedereen gebruikte hem op eenzelfde manier.

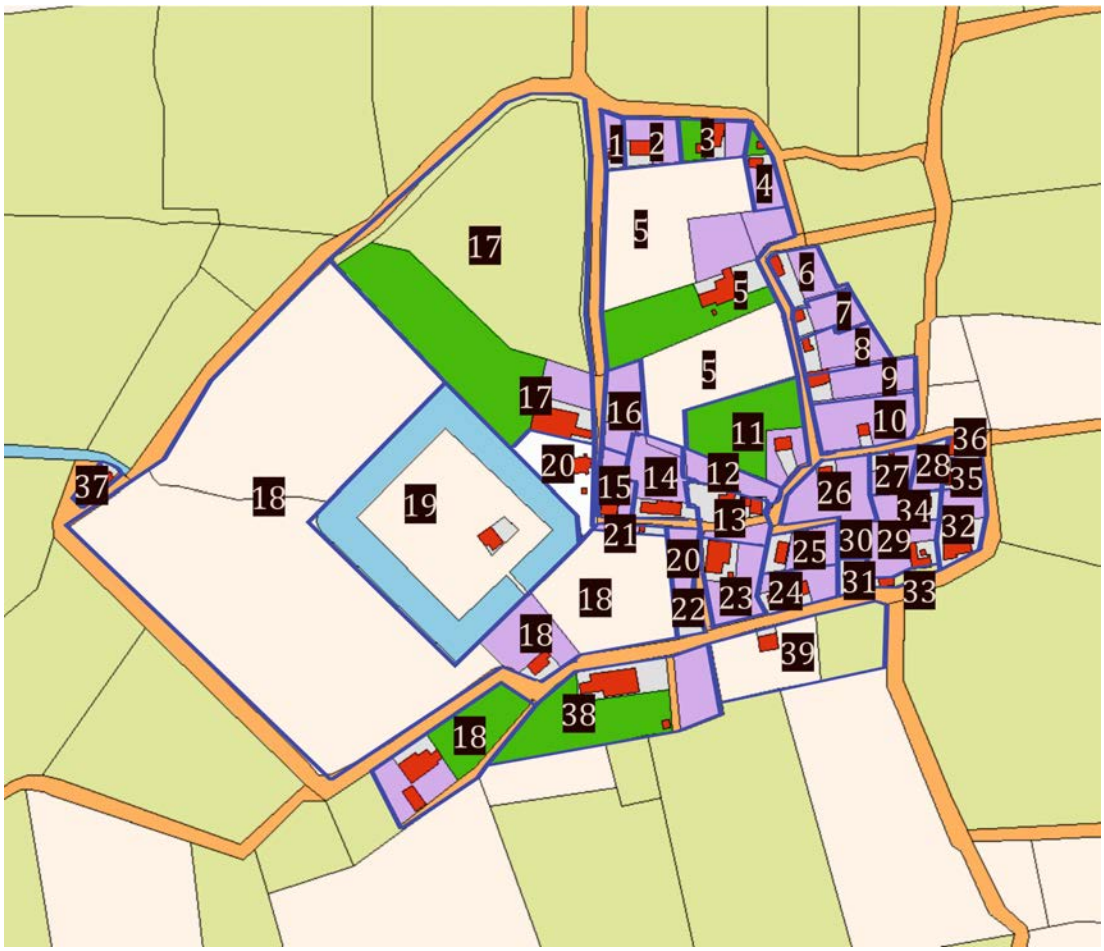
Vast staat wel dat men in het algemeen vroeger veel afhankelijker was van de eigen tuin dan tegenwoordig. Men at er niet alleen 's zomers van, maar ook 's winters en in sommige gevallen verkocht men de verbouwde aardappelen en groenten en had men ook dat geld nodig om te overleven. Het verschil is duidelijk. Tegenwoordig tuinieren wij immers niet in de eerste plaats meer om de kosten van ons levensonderhoud te drukken, laat staan om te kunnen overleven, maar vooral vanwege het plezier dat we in onze vrije tijd beleven aan de verbouw van bijzondere gewassen, omdat we van mooie bloemen houden, omdat we de lichaamsbeweging nodig (denken te) hebben of omdat we zelf-verbouwde groenten lekkerder vinden dan dat 'waterige spul' uit de winkel.

Het verschil zie je goed als je vergelijkt wat er vroeger en nu werd verbouwd. Vroeger was voor de keuze van gewassen belangrijk of je je tuinproducten zo kon conserveren dat ze ook 's winters gebruikt konden worden. Invriezen (vanaf ca. 1960), wecken (vanaf ca. 1900) en eerder: inmaken (van bonen en kool), begraven (van aardappelen), drogen (van bonen) waren de gebruikelijke methodes. Men had ook voorkeur voor gewassen die je 's winters nog kon oogsten (boerenkool, prei, spruiten). Deze afhankelijkheid van de tuin zien we bevestigd in

Het Koetshuis
Bij het oranje pijltje het tuinschuurtje waar de Hekkumer boeren Veldman en Wieringa hun koets stalden. Het komt voor op de topografische kaarten tussen 1909 en 1980, maar was vermoedelijk al eerder verdwenen

Kaart 1 - Grondsoorten naar gebruik

Eén enkele gebruiker had bijna altijd meerdere percelen in eigendom of huur. De samengevoegde percelen van de grondgebruikers zijn omcirkeld met een blauwe lijn en genummerd. De nummers verwijzen naar Tabel 1. Het perceel nummer 11 is Hiljes Toen. Het was in 1832 in bezit van Roelf Klaassens Sikkens (1791-1864), boer op Groot Wetsinge (Schelligheheert). Het perceel was toen een boomgaard.

allerlei beschrijvingen van het leven op het Groninger platteland. De boeren, die het vanaf 1850 steeds ruimer kregen, hadden over het algemeen wat grotere tuinen en boomgaarden waarin ze, soms onder leiding van een tuinarchitect, bomen, bloemen en groenten verbouwden. De lagere standen kregen het in die tijd eerder armer en met name de landarbeiders konden zich in de tuin veel minder luxe permitteren. Onderzoek door Richard Paping liet zien dat, afgaande op de dagelijkse caloriebehoefte van de mens, arbeiders op de Groninger klei op en soms onder de armoedegrens leefden. In de inrichting van de tuin liet zich zo ook het standsverschil zien. Voor de arbeider was de tuin een noodzaak om te kunnen overleven.

Tussen toen en nu: het vullen van de ruimte

Ik haalde hierboven Antinus Datema al even aan. Het allermeest viel hem op hoe Sauwerd tijdens zijn leven was volgebouwd. “Sauwerd was toen zo heerlijk ruim van binnen”, verzuchtte hij over zijn jeugd in de jaren 1920. Dat dit klopt kunnen we het best duidelijk maken aan de hand van een kaart en een tabel. Een korte geschiedenis van de ruimtelijke ontwikkeling van Sauwerd laat zien hoe het tuinieren een andere plek ging innemen.

Dankzij de digitalisering van de eerste kadastrale atlas uit de jaren 1832 (hisgis.nl) is het tegenwoordig gemakkelijk om het grondgebruik in het verleden in kaart te brengen. Op *Kaart 1* bij dit artikel staan de percelen grond afgebeeld die de 39 hoofdbewoners op de Sauwerder wierde in ca. 1830 in gebruik hadden, de bijbehorende *Tabel 1* geeft de omvang naar grondsoort: huis en erf, tuin, boomgaard, weiland, bouwland, water. Sauwerd had in die tijd naar schatting ca. 200 inwoners; buiten de wierde was er in die tijd nog geen bewoning. Kaartje en tabel samen leiden tot de volgende conclusies:
Verreweg het grootste deel van de Sauwerder wierde

Tabel 1 - Grondsoorten naar gebruik

rood=gebouw, paars=tuin, groen=boomgaard, geel=bouwland, lichtgroen=weiland, blauw=water

Tabel 1 - Grondsoorten naar gebruik.
Percelen op de Sauwerd wierde per hoofdgebruiker, 1832

nr	beroep	naam	huis+ erf	tuin	boom- gaard	bouw- land	wei- land	water	totaal
1	landbouwer	Brands, Kornelis Jans	144	290					434
2	schoenmaker	Berghuis, Jan Hindriks	290	880					1170
3	wever	Apol, Jacob	410	350	410				1170
4	dagloner	Huch, Fredrik	144	520	200				864
5	landbouwer	Brands, Kornelis Willems	890	2070	3000	11550			17510
6	dagloner	Holting, Pieter Alberts	450	700					1150
7	kleermaker	Holtman, Harm Rijkens	250	780					1030
8	dagloner	Brons, Reinder Cornelis	280	1020					1300
9	schoenmaker	Wijk, Jan Melles van der	360	1190					1550
10	timmermansknecht	Medema, Waalke Jans	105	2010					2115
11	landbouwer	Sikkens, Roelf Klaassens	230	530	3030				3790
12		School en kosterij Sauwerd	211	950					1161
13	landbouwer	Sikkens, Klaas Roelfs	640	410					1050
14	landbouwer	Brand, Hilbrand Freeks (weduwe)	450	1370					1820
15	kuiper	Kuiper, Jan Hindriks	210	650					860
16	winkelier	Zuidhof, Klaassens, Pieter	310	870					1180
17	landbouwer?	Braker, Albert Hindriks (wed. erven)	900	800	6940		16090		24730
18	landbouwer	Oudman, Willem Klaassens	520	2140	4040	47799			54499
19	dagloner	Veen, Alle Michiels van der (wed.)	300		2960	4660		8900	16820
20		Kerk van Sauwerd	2030	700					2730
21	burgemeester	Zijl, Geert Geerts	114	135					249
22		Gemeente Sauwerd	460						460
23	winkelier	Leuring, Jan Jans	570	1630					2200
24	mulder	Jan Berends	460	740					1200
25	commissionair	Medema, Frans Douwes	320	760					1080
26	dagloner	Bosse, Jan Antonie	230	1850					2080
27	dagloner	Vries, Reindert Hendriks de	180	570					750
28	timmerman	Timmer, Geert Jans	200	400					600
29	smid	Hoving, Jakob Pieters	310	1680			176		2166
30		Diaconie van Sauwerd	410						410
31	schoenmaker	Danhof, Kornelis Sierts	450						450
32	kastelein	Hamming, Gerhardus Berends	670	590					1260
33	dagloner	Kamp, Hindrik Derks (wed.)	90						90
34	kleermaker	Maat, Hindrik Hindriks de	380						380
35	stelmaker	Aikema, Siwert Harms	430						430
36	dagloner	Metskes, Germt (wed.)	310						310
37	landbouwer	Schuringa, Jacob Willems	210						210
38	landbouwer	Nienhuis, Klaas Willems	1230	1320	3470				6020
39	landbouwer	Groot, Derk Jans (wed.)	190	2680			2000		4870
Totaal grondgebruik		in absolute aantallen (m2)	16338	30585	24050	64009	18266	8900	162148
		in procenten	10,1	18,9	14,8	39,5	11,3	5,5	100,0
Totaal zonder boeren		in absolute aantallen (m2)	16338	30585	24050				70973
		in procenten	23,0	43,1	33,9				100,0
Gemiddeld grondgebruik (zonder boeren)			408,45	764,63					1173,1

was in 1832 in gebruik bij grote boeren: Willem Oudman (tegenwoordig Menko Datema's Onstaheerd), Klaas Nienhuis (boerderij Hylke Zijlstra - vroeger Feitze Datema) en Albert Braker (Boerderij Derksen). Zij verdeelden samen het westelijk deel van de wierde, dus de helft aan de westkant van het Hoogpad, waar vroeger de Onsta's hun burcht en land hadden gehad. De boeren namen hier, net als elders in Groningen, als het ware de plaats van de adel in.

De boerderijgebouwen van Nienhuis en Oudman lagen op de rand van de wierde en ook dat beantwoordt aan een algemeen patroon. Voordat het land hier omdijkt was, had men de wierde nodig om er droog op te wonen, na de bedijking gebruikte men echter doorgaans de wierde vanwege de vruchtbare grond zoveel mogelijk als bouwland. Als je tuinen (18,9 %) en de boomgaarden (14,8 %) meerekent bestond rond 1830 maar liefst bijna 75 % van de wierde uit bouwland. De boeren hadden natuurlijk daarnaast veel meer land buiten de wierde: weilanden en bouwland vooral in het Reitdiepdal, en hooilanden in de Meeden.

Lagen deze boerderijen aan de westkant van de wierde, Kornelis Willems Brands bezette met zijn boerderij (nr. 5 op de kaart) het grootste deel van de oostelijke helft van de wierde. Op het land van deze grote boer zou in later tijd de nieuwbouw in de Sauwerder dorpskern plaatsvinden. Niet alleen door zijn grondbezit, maar ook door zijn persoonlijkheid had hij grote invloed op het karakter en de geschiedenis van het dorp. Als rechtzinnig gelovige oefenaar scheidde hij zich, net als de veel bekendere dominee Hendrik de Cock van Ulrum, af van de toen heersende Hervormde kerk, en in zekere zin ging het hele dorp in de negentiende en vroege twintigste eeuw met hem mee. "Ik bin nait van Groot-kerk (= Hervormde Kerk) en nait Oafgeschaiden, ik bin van Knels Wilms", is in de Sauwerder geschiedenisboekjes een gevleugelde uitdrukking. In tegenstelling tot het rode Adorp werd Sauwerd bij uitstek een orthodox-protestantse gemeenschap en dat was te danken aan deze Brands.

Aan de noordelijke en oostelijke rand van de wierde vond men de bescheidener woningen van de middenstanders en de arbeiders (de 'dagloners'). Hun huizen waren kleiner en hun grond was van wat mindere kwaliteit. Wat wel weer erg opvalt is dat de kavels, ook die op de rand van de wierde en ook die voor de landarbeiders, gemiddeld groot waren: bijna 1200m^2 (1173 m^2). Gemiddeld had een huishouding in Sauwerd in die tijd dus bijna net zoveel grond tot zijn of haar beschikking als *Hiljes Toen* tegenwoordig (1533 m^2). Historisch gezien is *Hiljes Toen* daarom niet zo'n bijzonderheid, het dorp bestond ooit voor een groot deel uit dit soort grote tuinen.

Met behulp van *kadaster.nl* kan je gemakkelijk de grootte van tegenwoordige kavels nagaan en dan blijkt dat de gemiddelde perceelgrootte per eigenaar/huurder in 2023 522 m^2 is, verdeeld over 91 kavels (de boeren uitgezonderd). Gebruikten de inwoners vroeger hun eigen grond om in hun eigen eten te voorzien, Google Maps laat zien dat er (opnieuw de grond van de boeren Datema en Derksen uitgezonderd) tegenwoordig nog slechts één perceel op de wierde als weidegrond wordt gebruikt (aan de Schoolstraat) en dat verder nog slechts twee Sauwerders er zichtbaar (vanuit de satelliet) aan huis een groentetuin op nahouden. Het dorp is volgebouwd en Hiljes Toen kan je zien als een laatste overblijfsel van het vroegere zo 'tuinige' karakter van Sauwerd.

De tuin tussen toen en nu

Dit verhaal zou niet compleet zijn als niet in een paar grote lijnen ook werd verteld wat er in de tussentijd, dus in de bijna twee eeuwen tussen 1832 en 2023, met de Sauwerder wierdetuinen gebeurde. De grote lijn is dat de wierde zich vulde met nieuwgebouwde woonhuizen en dat de groentetuinen verdwenen, om soms buiten het dorp te worden heringericht.

Was Sauwerd in 1832 nog een tamelijk onbereikbaar, want aan een onbegaanbare kleiweg gelegen dorp, de verharding van de Rijksstraatweg (1842) en de aanleg van de spoorlijnen naar Delfzijl en Roodeschool resp. in 1884 en 1893 openden steeds grotere mogelijkheden. Van lieverlee vestigden zich, steeds vaker ook van buiten, meer mensen in het dorp en ontstond er grotere behoefte aan grond voor woningbouw. Op het land van boer Brands (uit 1830) was ook genoeg ruimte om er kort na 1930 de Tuinbouwstraat en in de jaren 1970 Rond de Wierde in te richten. Er kwamen steeds meer en steeds kleinere bouwkavels.

Advertenties in het *Nieuwsblad van het Noorden* uit het begin van de twintigste eeuw laten vervolgens weer zien dat de behoefte aan tuingrond bleef bestaan, maar dat tuinen schaars werden. Werd er namelijk een woning te koop aangeboden, dan werd in de advertentie vaak met nadruk vermeld dat er tuingrond aanwezig of beschikbaar was.
En ook valt op hoe de gemeentelijke overheid zich steeds meer met de tuinbouw in de gemeente begon te bemoeien. Al in de jaren 1890 zien we hoe het begrip 'volkstuin' ingeburgerd raakte. Het idee was dat de lagere standen zouden moeten kunnen (blijven) tuinieren.

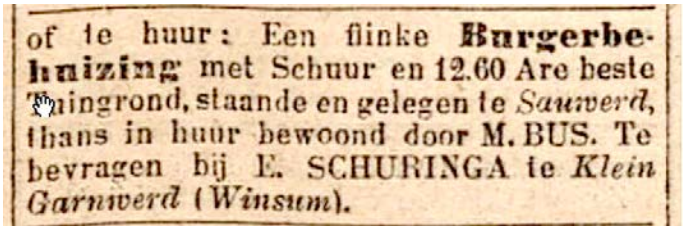
Uiteindelijk maakte de nationale overheid het door middel van de Landarbeiderswet van 1918 mogelijk dat landarbeiders tegen gunstige voorwaarden een woning plus tuin zouden kunnen kopen. Uit deze zelfde wet vloeide een paar jaar later voort dat, met

Te huur aangeboden.

Een nette **Burgerwoning,** geschikt voor een klein gezin. Tuingrond disponibel, groot naar verkiezing. Te bevragen bij S. HUT, schilder te *Sauwerd.*

Advertentie verhuur huis met tuingrond (N.v.h.N 6 februari 1902)

of te huur: Een flinke **Burgerbehuizing** met Schuur en 12.60 Are beste Tuingrond, staande en gelegen te *Sauwerd*, thans in huur bewoond door M. BUS. Te bevragen bij E. SCHURINGA te *Klein Garnwerd (Winsum).*

Advertentie verkoop of verhuur huis met tuingrond (N.v.h.N. 12 februari 1909)

financiële steun van de gemeentelijke en de nationale overheid, in de gemeente Adorp in 1919 een viertal percelen tuingrond ter beschikking werden gesteld aan de nieuw opgerichte Landarbeidersvereniging 'Eigen Grond'. Twee daarvan lagen in Sauwerd, één aan het einde van de Oosterstraat en een tweede (nog bestaand) langs de Valgeweg tussen Sauwerd en Klein Wetsinge.

Ondertussen werd Sauwerd ook oneindig veel meer deel van de grote wereld. Na de Tweede Wereldoorlog verminderde de invloed van de landbouw op het dagelijks leven en mede ook door de mechanisatie van de landbouw verdwenen de landarbeiders. Hun huisjes werden grotendeels afgebroken en vervangen door nieuwbouw. Zeker vanaf de jaren 1970 waren de dorpsbewoners ook steeds vaker forenzen die buiten het dorp in andere beroepssectoren werkten. Zij konden voortaan in de plaatselijke winkel hun van elders aangevoerde groenten en aardappelen kopen.

Al met al laat deze ontwikkeling zien hoe de tuinbouw niet langer dagelijkse noodzaak was van een vrij geïsoleerde dorpssamenleving, maar eerder een aangename, mondaine, maar ook meer vrijblijvende vrijetijdsbesteding. De geschiedenis van *Hiljes Toen* is de perfecte illustratie van deze ontwikkeling.

* * *

Ik eindig met een verhaal dat me ooit werd verteld door bakker Henk Berghuis (1927-2019). Ik leerde Berghuis kennen kort nadat ik in 1994 in Sauwerd kwam wonen. Een beweeglijke man met een beweeglijke geest en een grote belangstelling voor plaatselijke geschiedenis. Hij tuinierde ook, volgens mij eerst op *Hiljes Toen* en later op een grote akker bij de boerderij van Feitze Datema. Het een met het ander zal de reden zijn geweest dat hij een jeugdherinnering met me deelde. Vroeger, vertelde hij, werden de aardappels voor de winter hier in kuilen in de grond bewaard. Hij had wel gezien hoe soms in strenge winters hele gezinnen stonden te huilen bij zo'n kuil met daarin oneetbaar geworden, want bevroren aardappelen. Hoe de winter nu door te komen?

Het is een verhaal dat je jezelf kunt voorhouden, elke keer als je in de winkel nonchalant een zak aardappelen in je karretje smijt.

Bronnen:

Inlichtingen gedaan aan 'Hiljes Toentjeders' door de neven van Hilje van der Laan: Alko en Klaas van der Laan, respectievelijk te Bedum en te Ten Boer.

Digitaal:

www.hisgis.nl/groningen

www.kadaster.nl

www.delpher.nl

www.allegroningers.nl

Literatuur

Botke, IJ, *Boer en heer: 'de Groninger boer'* 1760-1960 (Assen: Koninklijke van Gorcum 2002)

Datema, Antinus, 1914-1947. Geschiedenis-van-Sauwerd, op: www.ubbega.nl/digitale-documentatie

Historische Kring Ubbega, *Tussen toen en nu: wonen en leven in de oude gemeente Adorp* (Bedum: Profiel 2010)

Paping, Richard F.J., '*Voor een handvol stuivers': werken, verdienen en besteden: de levensstandaard van boeren, arbeiders en middenstanders op de Groninger klei, 1770-1860*. Historia agriculturae, 0439-2027 27 (Groningen: Nederlands Agronomisch-Historisch Instituut 1995)

Sauwerd: Stichting Dorpshuis Ubbegaheem 1973

Scholtens, Tineke, *Het Boerenerf in Groningen, 1800-1000* (Assen: Van Gorcum, 2004)

Sleebe, Vincent. C., In termen van fatsoen: soc*iale controle in het Groningse kleigebied 1770-1914*. Groninger historische reeks 11 (Assen: Van Gorcum 1994)

Staatscommissie voor den Landbouw ('s-Gravenhage), *Algemeen overzicht van den oeconomischen toestand der landarbeiders in Nederland* ('s-Gravenhage: Langenhuysen 1908)

Stichting Dorpshuis Ubbegaheem, *De geschiedenis van Sauwerd en omstreken ([2e druk];*

Verslag betreffende den toestand der landarbeiders in Groningen ([S.l.: s.n.] 1905)

Veldnamen

door Jan de Groot

Na de oprichting van de Historische Kring Ubbega (HKU) in het najaar van 1995 is de werkgroep "Inventariseren van boerderij- en veldnamen" actief geworden. Harrie Vos was daarvan de drijvende kracht. De overige leden zijn ons op dit moment niet meer bekend.

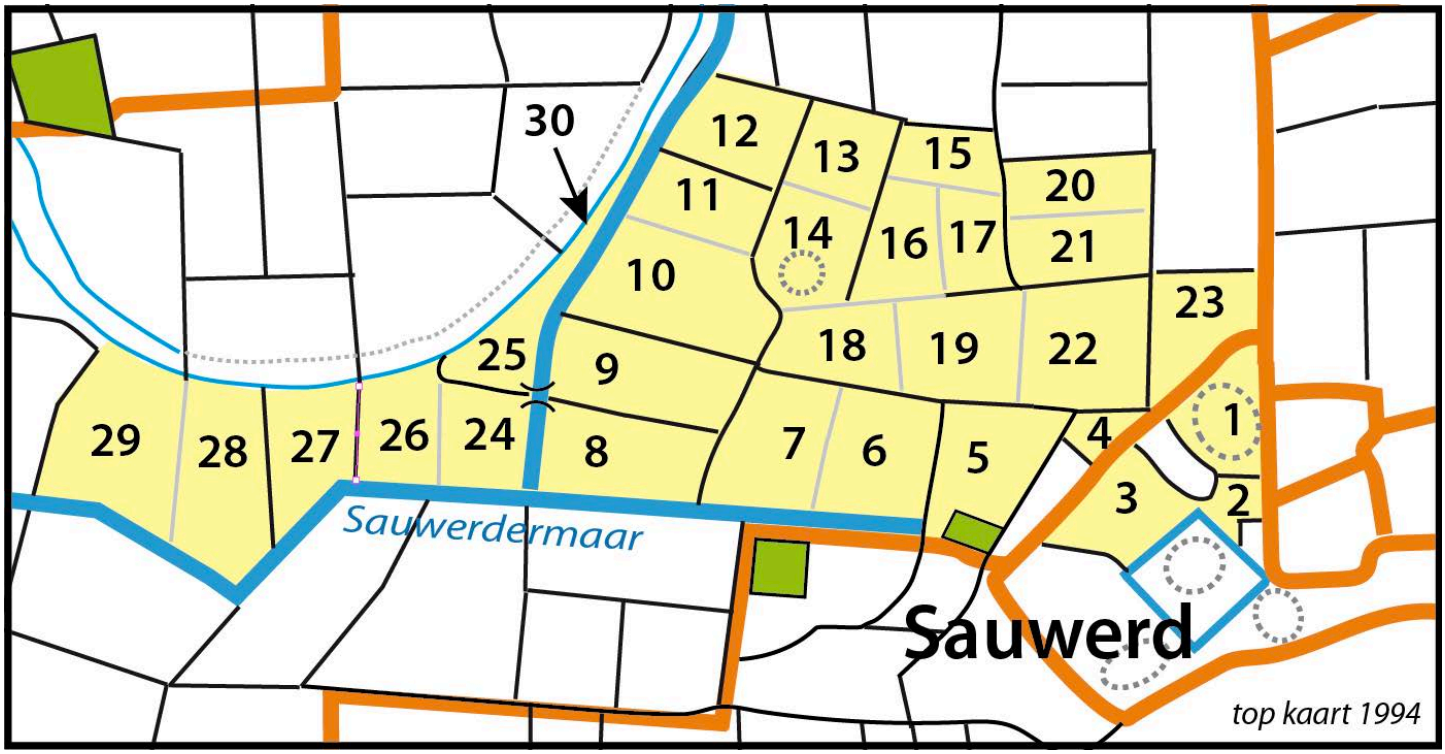
In 1997 werd door de HKU in de kerk van Adorp een tentoonstelling georganiseerd met de naam "Ubbega van Onder tot Boven", waarbij o.a. de vondsten van bovengenoemde werkgroep zichtbaar werden gemaakt in de vorm van panelen met veldnamen. Die namen kunnen ook nu nog in z'n geheel bekeken worden op de website van de HKU onder het kopje “veldnamen”.

Wat is een veldnaam?

Een veldnaam is de toponiem (naam) die een eigenaar aan een bepaald stuk land gaf om het te kunnen onderscheiden. Deze namen kwamen ook wel voor in registers van kavels die bijvoorbeeld bij een boerderij horen. Daarmee zou men het kunnen zien als een voorloper van de kadastrale aanduiding.
(Bron: Wikipedia)

Veldnamen zijn feitelijk huiselijke, niet officiële namen. Vandaar dat ze in oude stukken meermalen worden aangeduid met de toevoeging “in de wandeling” of iets dergelijks. Vaak hebben veldnamen te maken met de bijzonderheden van een perceel. Bijv. de ligging, de begroeiing, de grootte, de vorm, de nabijheid van een weg of sluis of de eigenaar/gebruiker ervan.
Sommige veldnamen schijnen al heel oud te zijn en kunnen uit de 11e tot de 16e eeuw stammen. Na de middeleeuwen neemt het aantal veldnamen toe. De namen worden nu op kaarten genoteerd. En ook in allerlei archieven worden dan gegevens bewaard, zoals in die van de waterschappen en in inventarissen van kerken en pastoriegoederen. Ook in notariële stukken vinden we veldnamen terug, bijv. bij koop en verkoop van percelen. Zo is er een document uit het familiearchief van Kees Raangs waarin een perceel vermeld wordt ten noorden van de Hekkumerweg met de intrigerende naam “het oude kerkje” *(zie Diepgang nr. 21, 2019).*

In hoofdzaak leven veldnamen in mondelinge overlevering verder. Het belang ervan voor gebruiker of eigenaar en het gebruik in officiële stukken vermindert in de 19e eeuw, als het kadaster komt. Vanaf 1832 worden de veldnamen, in ieder geval op de officiële kadasterkaarten, vervangen door een letter en een getal. Maar gelukkig berusten bij de landbouwkundige dienst van het kadaster nog de zgn. “minuutplans”, d.w.z. de oorspronkelijke

Kaartje 1

kaarten die bij de oprichting van het kadaster zijn vervaardigd en die nog talrijke oude namen bevatten. Na de Tweede Wereldoorlog zijn de veldnamen door ruilverkaveling en een andere bewoningsstructuur van het platteland in de verdrukking gekomen. Het oorspronkelijke kleinschalige landschap maakte grotendeels plaats voor grootschaliger percelen. De veldnamen bleven overwegend achter in de hoofden van een ouder wordende generatie. Om de waardevolle veldnamengegevens niet verloren te laten gaan is men in de tweede helft van de vorige eeuw begonnen de veldnamen te bewaren. Dat gebeurde o.a. door de Groninger Heerdencommissie, het Nedersaksisch Instituut en het P.J. Meertens-Instituut (zie de Groninger Archieven, onder: Veldnamen).

Uit de tentoonstelling

De op de tentoonstelling getoonde panelen laten in totaal zes boerderijen zien met kaartjes van de locatie en de bijbehorende percelen én een beschrijving van de aan die percelen verbonden veldnamen. Ik licht er één uit: de boerderij van (voormalig eigenaar) Kuipers (nu Derksen, Singelweg 20 Sauwerd).

Op kaartje1 zijn de percelen te zien van deze boerderij. De nummers op de percelen gecombineerd met de veldnamen, zoals ze op het tentoonstellingsperceel zijn beschreven.

Nr. 1 Wierde Gruinlaand (een gedeelte van de Sauwerder wierde.
Nr. 2 Toen
Nr. 3. Wierde Blauwlaand (zie 1)
Nr. 4 Kampke
Nr. 5 Stuk bie 't Opslag
Nr. 6 Veurste stuk van Datema
Nr. 7 Maststuk van Datema. Tegenover 't Ploatske (nu Veldman)
Nr. 8 Achterste stuk van Datema (6, 7 en 8 in 1981 gekocht van boer Writzer Datema). Drijsprong. Waar het Wetsinger Maar in het Sauwerder Maar uitkomt
Nr. 9 2.14 bunder van Roege veur Til, Til = brug. Aangekocht in 1941 van Roege. Achter de Til stond tot aan 1941 Het "ploatske" van Roege. Het stond op perceel 26. Het was een landbouwbedrijfje. De produkten werden per praam vervoerd naar het haventje. *Opm. redactie: zie Diepgang nr. 24 extra voor "de boerderij aan de dijk"*
Nr. 10 2.70 bunder noast Roege
Nr. 11 anderhalf bunder aan 't Moar
Nr. 12 1.80 aan 't Moar
Nr. 13 1.40 achter 't Hoogje
Nr. 14 't Hoogje. Een oude wierde, waarschijnlijk nooit bewoond geweest. Vermoedelijk een vluchtplaats voor het vee.
Nr. 15 Jeuden Kerkhof. De boerderij grenzend aan dit perceel wordt 't Jeudenploatske genoemd (Faber, Karspelweg). Maar waarom kerkhof is niet bekend. Misschien een niet te best stuk land?
Nr. 16 Dobstuk. Dobbe = drinkplaats voor vee. Er is geen spoor meer van een dobbe te bekennen. Waarschijnlijk gedempt. De huidige boerderij is altijd een akkerbouwbedrijf geweest.
Nr. 17 Kwoade twij (2 juk = 1 bunder). Niet al te beste grond.
Nr. 18 Braide drij.
Nr. 19 Gescheurd gruinlaand aan Voart (Voart = een boerenlaan)
Nr. 20 1.23 bunder aan Bloem (grenzend aan de fam. Bloem)
Nr. 21 1.43 bunder noast vair en half bie hoes
Nr. 22 Vair en half bie hoes
Nr. 23 Stuk van Klaas Jan Bijsterveld. De heer Bijsterveld heeft dit stuk vaak gehuurd (destijds nog van Sikkens). In 1979 aangekocht door de fam. Kuipers.
Nr. 24 1.10 bunder over Til
Nr. 25 Tip over Til (Torringa's Til)
Nr. 26 Ol Haimstuk (voormalig boerderijtje Roege). *Red.: zie ook nr. 9*
Nr. 27 Houkstuk 't Maor
Nr. 28 2.05 bunder van Roege op ain noa leste stuk
Nr. 29 Stuk bie Horinga (grenzend aan het land van Horinga)
Nr. 30 Ol Diek. Langs de meander van de voormalige Hunze

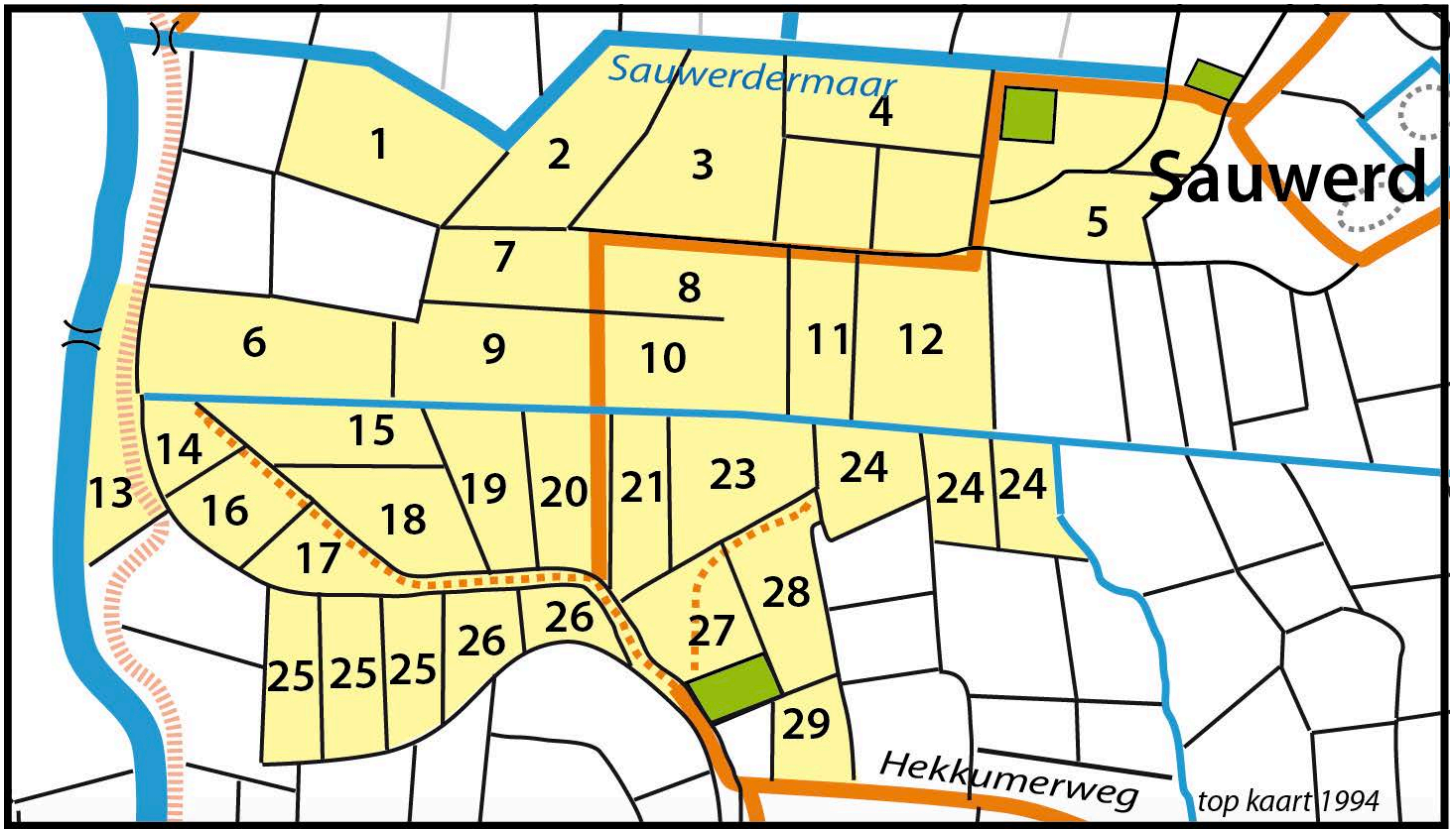
Noot redactie bij nr. 14: deze bewering is onjuist. Miedema heeft deze wierde onderzocht in de 80'er jaren: de wierde en twee aangrenzende huiswierden waren al bewoond in de Romeinse tijd en waarschijnlijk ook in de vroege middeleeuwen. Blijkbaar lag hier dus ooit een gehuchtje."

Boerderij Veldman, Hekkum

In het kader van een artikel over de "Hekkumerpomp" (Diepgang nr. 18) had ik Jan Anne Veldman gevraagd waar de veldnaam "lange dam" vandaan kwam. Enige tijd later kreeg ik van hem een (bijna) volledig overzicht van de veldnamen van de percelen die bij boerderij Veldman, Hekkum hoorden (en horen). Zie kaartje 2.

Een bijna compleet overzicht. Alleen de perceelnummers 16 en 20 t/m 23 gaan niet vergezeld door een veldnaam (nummer 22 ontbreekt geheel). Jan Anne gaf me nog de volgende toelichting op enkele namen. Het woord "ree" bij de percelen 7 t/m 10 slaat op de Doezumer-laan: ree= reed= pad/weg, dus de percelen aan de Doezumerlaan. De veldnaam "stuk achter ruiterbult" (perceel 26) is afkomstig van de bult ruiterstokken die daar ooit lag opgeslagen (ruiter- stokken werden gebruikt om hooi op een bult te zetten). Stippellijnen op het kaartje zijn voetpaden.

Deze "oogst" aan veldnamen vraagt om méér! Onder onze lezers moeten toch veel meer herinneringen zijn

Kaartje 2

Bij de nummers op het kaartje behorende veldnamen:
Nr. 1 8 gras bij Zijl *(red.: een gras is ongeveer een halve hectare)*
Nr. 2 7 gras aan Laan
Nr. 3 8 gras aan Laan
Nr. 4 Stuk voor 't ploatske
Nr. 5 Duikerstuk
Nr. 6 7 gras bij Sluis
Nr. 7 4 gras bij Ree
Nr. 8 5 gras bij Ree
Nr. 9 6 gras bij Ree
Nr. 10 5 gras aan Ree
Nr. 11 Kerkpadstuk
Nr. 12 8 gras in 't oosten
Nr. 13 Kwelder
Nr. 14 Stuk tegen de Dijk
Nr. 15 Spitse vijf
Nr. 17 Spitse drie
Nr. 18 Spitse vier
Nr. 19 Langedams vier
Nr. 24 Stukjes in 't Oosten
Nr. 25 Uiterdijken
Nr. 26 Stuk achter Ruiterbult
Nr. 27 3 gras achter het Huis
Nr. 28 4 gras Voorgevel
Nr. 29 2 gras Voorgevel

aan namen van percelen of sloten? Wie informeert ons over andere veldnamen uit de omgeving? De Historische Kring kan kaartjes aanleveren, als u maar voor de veldnamen zorgt! Het zou mooi zijn als dit onderwerp zo wat verder zou kunnen worden uitgespit. Het is allesbehalve zeker dat (herinneringen aan) veldnamen, zeker in het actieve gebruik, de komende decennia zullen overleven. Navraag bij Wessel Dijkstra, archeologisch beleidsmedewerker bij gemeente Het Hogeland, naar al bestaand onderzoek naar veldnamen in de oude gemeente Winsum leverde helaas niets op. Het enige dat we kunnen doen, is de traditionele benamingen vastleggen: tenslotte behoren ook zij tot ons erfgoed. Vorig jaar is de werkgroep "Veldnamen Ubbega" van de Historische Kring Ubbega opgericht. Deze bestaat nu uit Arie Mulder en ondergetekende. Meer leden welkom!

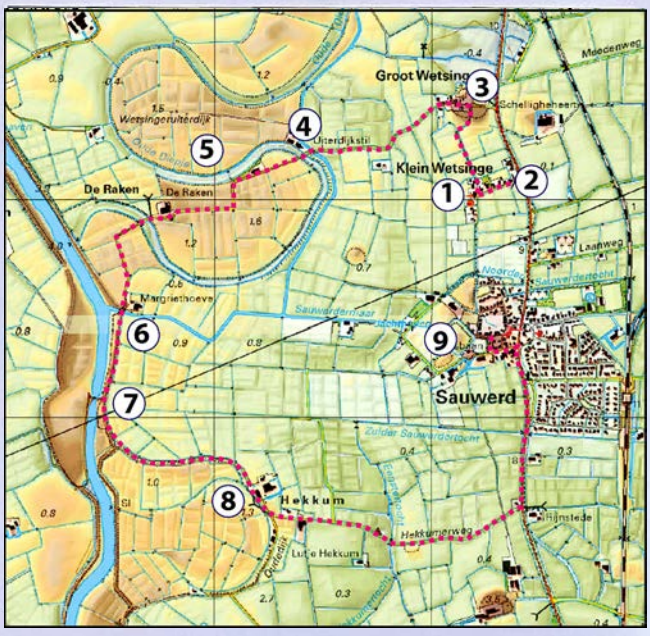
Bronnen:
- M. Schönfeld, *Veldnamen in Nederland*, 1950
- De website van de Historische kring Ubbega (zoeken op veldnamen)
- De website van de Groninger Archieven (zoeken op veldnamen)
- www.geschiedenisbibliotheekgroningen.nl
- Beeldbank Groningen

Het Sauwerder Ommetje in een nieuwe vorm

door Bé Kuipers

Het Sauwerder Ommetje is een al langer bestaande wandel- en fietsroute van 7,5 kilometer door het Reitdiepgebied bij Sauwerd. Het is mede ontstaan door de aanleg van nieuwe fietspaden en nieuwe betonverhardingen op de veelal onverharde landwegen. Deze nieuwe fietspaden en betonwegen zijn aangelegd in het kader van de "Ruilverkaveling Sauwerd" die uitgevoerd is tussen 1965 en 2011. Het ommetje voert de wandelaar en fietser door een van de oudste cultuurlandschappen van Europa. Je kunt er genieten van de rust, de ruimte, van vogels en van de luchten en je ziet er de contouren van de oude meanders van de Hunze.

In 2020 besloot de organisatie van de tweejaarlijkse manifestatie Kunstvloed over deze route een boekje uit te geven en de route te benoemen als Het Sauwerder Ommetje. In dat boekje isveel te lezen over de geschiedenis van dit gebied en over wat men zoal kan tegenkomen bijhet lopen of fietsen van deze prachtige route. Dit jaar is er een gevouwen A4-tje aan het boekje toegevoegd. Een gratis folder die men gewoon in het boekje kan leggen, maar die ook los te gebruiken is. Op deze folder staat eenroutekaartje en de belangrijkste, merkwaardigste en opvallendste

HET SAUWERDER OMMETJE IS 7,5 KM LANG.

DE WANDELROUTE START EN EINDIGT BIJ DE KERK VAN KLEIN WETSINGE OP NO. 1

objecten die men onderweg tegenkomt zijn daarbij aangegeven. Daarnaast verwijzen deze punten ook naar QR-codes op de folder.

Wanneer je deze QR-code scant met je mobieltje krijg je een korte tekst te beluisteren en een informatief filmpje te zien, rond het punt waar je op dat moment bent. De route begint bij het Wetsinger kerkje, via de molen "De Wetsinger" gaat het naar de weem met het kunstwerk "Mij dorst" op Groot Wetsinge. Vandaar via het "Jeudenploatske" met even later de brug over een van de Hunzemeanders. Vervolgens langs een 'geheim' kunstwerk naar het Reitdiep met de Margriethoeve, de Wetsingerzijl en de Wetsingersluis. Vandaar via de buurtschap Hekkum weer terug naar Sauwerd met de voormalige Onstaborg, de ijsbaan en de voormalige dorpskerk, om daarna bij het Wetsinger kerkje te eindigen. Totaal negen punten.

Op initiatief van Nicolaas Geenen van de Kunstvloed is vorig jaar een werkgroep begonnen met het voorbereiden van toelichtende teksten bij het ommetje. Deze groep bestond uit Els Wessels, Johan Padje, Bé

Kuipers en filmmaker Willem Kroon.

Het heeft even geduurd voordat de folder er was, vooral omdat de werkgroep in het begin anders te werk ging. De focus lag toen op langere interviews, ‘Oral History’, ofwel de orale geschiedenis, verteld door oudere bewoners langs de route. Op advies van Willem Kroon is daar vanaf gestapt. Mede daarom hebben de groepsleden nu korte teksten geschreven en ingesproken die via QR-codes op de folder zijn te beluisteren. De duidelijke routekaart op de achterzijde is gemaakt door Ben Westerink.

Deze nieuwe handzame routefolder met QR-codes is gratis te verkrijgen bij het startpunt van het Sauwerder Ommetje, het Wetsinger kerkje. Ook bij de dorpswinkel in Sauwerd en bij de VVV van Winsum zijn ze gratis af te halen. Het project ‘Oral History’ is daarmee overigens niet van de baan. De Kunstvloed en de Historische Kring Ubbega hebben de handen ineen geslagen en hebben subsidie aangevraagd en gekregen voor een achttal langere interviews op video van oud-dorpsgenoten in Adorp, Sauwerd en Wetsinge. In een volgende nummer van Diepgang volgt hierover een verslag.

Uit het fotoarchief van Hilje van der Laan

Het gezin Van der Laan in 1913.V.l.n.r Anne van der Laan, Wilhelmina, Geertje Oldenhuis, Jan en Hilje. De foto werd gemaakt voor de boerderij van Veldman aan de Singelweg 4

Hilje van der Laan, ca. 1930

Pronkebonen plukken. Hilje en haar moeder, ca. 1940

Hilje en haar moeder kort na de aankoop van het huis aan de Singelweg 7. 1931

Hilje schaatstend samen met Sienke Damhof, ca. 1980

Hilje op Hiljes Toen, ca.1980

Tips

Landschapsbiografie van het Reitdiep-gebied

In januari van dit jaar is deze interessante biografie verschenen bij het Kenniscentrum Landschap van de RUG. Ze vormt het startpunt van het Toukomst-project ‘’t Wad tot Stad’. In dit project geven de bewoners van het gebied binnen een zogenaamde ‘landschapswerkplaats’ samen met deskundigen vorm aan de toekomst van hun landschap. De uitdaging: welke stappen kunnen we in de komende jaren zetten om in het Reitdiepgebied ruimte te bieden aan zowel innovatieve duurzame landbouw, biodiversiteit, cultuurhistorie, recreatie en klimaatadaptatie? Zoek op internet via “Landschapsbiografie van het Reitdiepgebied”.
Foto: Mark Schuurman, www.anderbeeld.nl

Restauratie Wetsingerzijl

Info en vooral heel veel foto’s van de restauratie van het Wetsingerzijl in 2012-2013, maar ook over de Margriethoeve vindt u op de volgende website: https://www.wetsingerzijl.nl/

Verhalen van Frisia

Ontdek de rijke geschiedenis van Stad en Ommelanden met een interactieve kaart! De Universiteitsbibliotheek (UB) van de RUG lanceert een digitale, interactieve kaart onder de naam Verhalen van Frisia. De kaart koppelt locaties in Frisia (het huidige Noord-Nederland en Noordwest Duitsland aan boeken uit de Bijzondere Collectie van de UB en vertelt zo de rijke intellectueel-culturele geschiedenis van Stad en verre ommelanden. Verhalen van Frisia is beschikbaar via http://frisia.rug.nl Bron: https://www.rug.nl/news/2023/01

Colofon

DIEPGANG is een uitgave van de Historische Kring Ubbega en wordt drie keer per jaar gratis aan de leden van de Historische Kring toegezonden.

Redactie
Gerta Boonstra, Oosterstraat 12, 9771AS Sauwerd, gertaboonstra@planet.nl
Jan de Groot, De Groenlanden 16, 9771BV Sauwerd, groot593@gmail.com
Be Kuipers, Noorderweg 13, 9771BP Sauwerd, be.kuipers@gmail.com
René Lapoutre, Noorderweg 8, 9771BP Sauwerd, rftlapoutre@gmail.com

Contactadressen Historische Kring Ubbega
Ben Westerink, Zuiderstaat 5, 9774PL , b.h.c.westerink@rug.nl (voorzitter, beheerder website)
Gerta Boonstra, Oosterstraat 12, 9771AS Sauwerd, gertaboonstra@planet.nl (secretaris).
Ben Kwerreveld, Zuiderstraat 1, 9774PL Adorp, kwerrod@gmail.com (penningmeester/leden-administratie)
website: www.ubbega.nl

De contributie bedraagt 20 euro per jaar (meer mag natuurlijk) en kan alleen door automatische inschrijving worden voldaan.
De prijs van DIEPGANG bij losse verkoop (nummer van 16 pagina's) is 3,00 euro per stuk
DIEPGANG wordt geprint bij Chris Russell te Groningen.
ISSN: 2468-841X

Overname uit deze uitgave is toegestaan met bronvermelding